

L'Argentina: balanç i perspectives de l'economia

A LA RECERCA DE L'EQUILIBRI

José Déniz Professor Titular d'Economia Internacional i Desenvolupament, Universidad Complutense de Madrid

La singularitat d'aquest país en el conjunt d'Amèrica Llatina destaca, entre altres fets, perquè durant les primeres dècades del segle XX es trobava entre els deu països que tenien una major renda per habitant del món i per l'important pes de la seva economia. Això va fer que l'Argentina esdevingués el destí de milions d'emigrants europeus que es van inserir en un procés que va aconseguir altes quotes d'industrialització que demanava mà d'obra abundant. Però aquest model, avançada la segona meitat del segle, es va anar esgotant sense patir les transformacions necessàries per superar les seves deficiències. Així fou com molts dels problemes econòmics de l'Argentina es van acumular durant dècades.

No obstant això, sembla evident que la posada en pràctica els darrers anys d'unes polítiques determinades molt concentrades en les activitats financeres, no solament no han aconseguit superar aquests problemes sinó que els han agreujat fins a uns nivells desconeguts fins aleshores, fet que denota el seu gran fracàs. Després d'una successió de canvis polítics en què van prevaler la inestabilitat institucional i la incertesa econòmica, el mes de gener de 2002 accedeix provisionalment a la presidència de la República Eduardo Duhalde, fins que a les recents eleccions de maig de 2003 surt escollit president Néstor Kirchner.

El balanç ▶ En aquest context, després del pas d'un Govern d'emergència que va controlar la situació amb encert, a la vegada que va postergar els grans problemes perquè els resolgués el nou Govern, quin és l'estat de l'economia argentina a principis de 2003?

La dada més significativa és que el producte interior brut l'any 2002 es va contreure un 11%, fet que acumula una caiguda d'un 20% els darrers quatre anys, i que significa que el nivell d'activitat va romandre per sota de l'enregistrat el 1993.

Però l'episodi econòmic de més envergadura és la fi del règim monetari de la convertibilitat, el resultant de la qual és la forta devaluació del peso i, com a fet immediat, l'accentuació de la crisi financera, que contribueix a prolongar la caiguda de l'activitat.

La rigidesa del règim canviari de la convertibilitat i un sistema de contractes financers molt dolaritzats (el gruix dels deutes públics i privats), van impedir absorbir perturbacions en el sistema, com l'estancament de les exportacions en un entorn d'apreciació del dòlar i la disminució dels crèdits externs, amb una pèrdua manifesta de competitivitat. Davant d'un àmbit de recessió, l'acceleració de la caiguda de l'activitat va propiciar la disminució dels dipòsits i reserves, mentre que es van agreujar els problemes fiscals pels ingressos menors, contribuint al col·lapse del sistema canviari i a la insolvència del sector públic.

Al mateix temps, la taxa d'atur va augmentar considerablement, la depreciació monetària va generar augments substancials de preus (encara que sense produir una espiral inflacionista) i les remuneracions reals van caure, uns fets que van aguditzar la pobresa a extrems desconeguts al país. La inversió també es va desplomar, es va intensificar la sortida de capitals del sector privat, les reserves internacionals van disminuir i la pressió impositiva es va reduir, creant tensions fiscals agudes amb una caiguda de la despesa pública, uns esdeveniments que agreugen la situació. Entre els diferents efectes de la crisi van sobresortir les grans alteracions que es van produir en els mercats financers. A finals de l'any 2001, davant l'auge del drenatge de dipòsits i de la relliscada canviària, el Govern va restringir la retirada d'efectiu dels bancs i la transferència de fons

a l'exterior, unes actuacions que van afectar les transaccions i augmentar la tensió. Amb la fi de la convertibilitat i la devaluació consegüent, el mercat es va trobar que els titulars dels dipòsits bancaris en dòlars volien rebre els seus dòlars, segons el que s'havia pactat, i els deutors es van resistir a fer-ho en aquella moneda, el preu de la qual havia pujat notablement, ja que si es feia es qüestionava la seva viabilitat empresarial. L'anomenada "pesificació" (de "peso", la moneda nacional) va generar importants efectes distributius que van derivar cap al sistema judicial, plantejant d'aquesta manera un nou front de conflictes.

Els primers mesos de 2002 el producte es va reduir, el tipus de canvi nominal va créixer espectacularment i les reserves van disminuir dràsticament. No obstant això, els preus respecte a allò que alguns esperaven van augmentar amb certa moderació i la moneda nacional va mantenir la seva condició de mitjà de pagament. D'altra banda, no es van ajustar els sous i es van "pesificar" les tarifes que estaven fixades en dòlars, sense que s'autoritzessin augments. De tota manera, el canvi de preus relatiu va anar permetent la recomposició de marges a moltes empreses, fet que va fer possible generar fluxos que van substituir els gairebé crèdits inexistents.

A partir del segon trimestre comencen a enregistrar-se certs símptomes de millora, com en la taxa de creixement del producte (encara que aquesta segueix sent molt alta en termes negatius), resultant de les activitats vinculades a les exportacions i a la substitució d'importacions, en l'augment dels ingressos per l'IVA i en els impostos al comerç exterior (que van representar més del 15% del total de recaptació federal). Però, malgrat la reanimació de les exportacions, el seu valor es va contreure durant l'any 2002. Entre altres raons, això es va produir perquè els valors unitaris van disminuir, perquè, a causa de la desconfiança existent, una part de la collita de cereals es va deixar d'exportar i perquè les vendes al Brasil van caure.

De la mateixa manera, el tema del dipòsits bancaris programats va continuar sent molt problemàtic, encara que des de mitjan any la situació va canviar favorablement i tendir a graus de normalització, per exemple, en tot allò referent a la retirada de dipòsits. Es va atenuar també la sortida de capitals privats i es va produir un gran superàvit comercial a causa de la contracció de les importacions i a la major competitivitat relativa de les exportacions, fet que va repercutir sobre el mercat de canvis, mantenint el dòlar el seu nivell, fins i tot amb certa apreciació del peso, i amb una moderació apreciable de l'evolució dels preus al consumidor. A més, lentament tornen els recursos als bancs, disminueix la taxa d'interès i el nivell d'activitat es va recuperant.

Però caldrà anar amb compte per no passar d'una fase depressiva a una altra eufòrica, ja que les grans qüestions segueixen obertes i el temor que la recuperació perdi força encara és present.

Principals indicadors econòmics

	2000	2001	2002 ^a
TAXES DE VARIACIÓ ANUAL			
Producte interior brut	-0,8	-4,4	-11,0
Preus al consumidor	-0,7	-1,5	40,6 ^b
Salari real ^c	1,5	-1,2	-15,4 ^d
Diners (M1)	-2,7	-23,8	106,9 ^b
Tipus de canvi real efectiu ^e	1,6	-3,9	136,4 ^f
Relació de preus de l'intercanvi	10,5	-0,6	1,5
PERCENTATGE MITJÀ ANUAL			
Taxa d'atur urbà	15,1	16,4	21,5 ^g
Resultat fiscal del Govern central / PIB	-2,2	-3,9	-2,5
Taxa d'interès real passiva	10,0	15,3	-6,1 ^h
Taxa d'interès real activa	12,7	28,2	...
MILIONS DE DÒLARS			
Exportacions de béns i serveis	31.092	30.846	29.322
Importacions de béns i serveis	32.822	27.360	13.742
Saldo en compte corrent	-8.864	-4.429	9.282
Compte de capital i financer	7.647	-17.030	-17.282
Balança global	-1.218	-21.459	-8.000

a Estimacions preliminars

b Variació entre novembre de 2001 i novembre de 2002

c Indústria manufacturera

d Estimació basada en la mitjana de gener a setembre

e Una taxa negativa significa una apreciació real

f Mitjana de gener a octubre

g Estimació

h Mitjana de gener a setembre, anualitzat

Font ▶ CEPAL: Balance preliminar de las economías de América Latina y el Caribe, 2002.

Les possibles perspectives ▶ Amb aquest esbós de l'estat de l'economia argentina, a quines perspectives s'enfronta el Govern del president Kirchner? El ministre d'economia, Roberto Lavagna, el qual va tenir el mateix càrrec durant el Govern anterior, ha declarat recentment que el pla econòmic actual té tres components fonamentals:

1. L'estabilització de preus.
2. L'expansió de la producció.
3. La regularització de les relacions amb el món.

El primer punt implica decisions de caràcter fiscal i monetari, una vegada s'han lliurat de l'encotillament de la convertibilitat. El segon significa optar per un model productiu, fet que suposa decisions en matèria d'ocupació i de distribució de l'ingrés. I el tercer és, sobretot, ordenar i normalitzar les relacions financeres.

Precisament, i pel que fa a aquest tercer component, per a allò que alguns anomenen la nova transició argentina, és de màxim interès

el tipus de relacions que s'estableixin amb els organismes multilaterals i sobretot amb aquells que tenen relació amb les finances. Durant aquests últims dos anys, les negociacions amb el Fons Monetari Internacional (FMI) han estat molt confuses, amb incompliments reiterats per part de l'Argentina d'acords firmats. Altres vegades ni tan sols s'han assolit acords. Hi ha hagut situacions d'incompliment pràcticament sense antecedents com, per exemple, diferir, el novembre passat, el pagament d'una amortització de capital al Banc Mundial, per tal de preservar el nivell de reserves internacionals del país. Poc després, el gener de 2003, es pacta postergar un pagament del seu deute extern, per tal d'evitar caure en suspensió. Ara les coses semblen haver canviat. Un mes després d'assumir el nou Govern, en una clara demostració de confiança, l'FMI anuncia que l'Argentina va complir amb els objectius pactats uns mesos abans i li deixa una mica més de 300 milions de dòlars.

En aquest nivell de relacions amb el món, és molt suggeridor l'escenari explícit que s'obre, juntament amb el nou Govern del Brasil, per revitalitzar el Mercat Comú del Sud (Mercosur), del qual formen part ambdós països juntament amb el Paraguai i l'Uruguai i amb acords d'associació amb Bolívia i Xile, en un procés de construcció d'una Associació de Lliure Comerç de les Amèriques (ALCA) impulsada per Estats Units, però on el Mercosur és ja una unió duanera, encara que imperfecta i amb més de deu anys de camí i, previsiblement, propera a un acord de lliure comerç amb la Comunitat Andina (CAN). La consolidació d'un bloc integrat millorarà, amb seguretat, les negociacions internacionals, sobretot en aspectes tan rellevants per a aquestes economies com són les qüestions agrícoles i agroindustrials, com també els subsidis i les mesures *anti-dumping*, sempre presents a les agendes amb els EUA, la Unió Europea i en el marc de l'Organització Mundial de Comerç (OMC). Un cert èxit d'aquestes accions no repercutiria solament d'una manera favorable en aquests països i en la regió, sinó que obriria noves línies d'actuació per al futur subcontinental.

D'altra banda, des d'àmbits diferents, es defèn la necessitat d'aplicar reformes estructurals que permetin impulsar i donar continuïtat al creixement econòmic, el qual faci possible que el país compleixi amb els seus compromisos durant els quatre anys que el Govern té per endavant. Però el fet és precisar quines són aquestes reformes estructurals i la viabilitat del seu compliment. Una d'aquestes és la reunificació monetària, ja que les províncies havien emès moneda de circulació local. S'ha aconseguit també liberalitzar totalment el sistema financer, sense que existeixi intervenció del sector públic als dipòsits, i gairebé la totalitat del mercat canviari. Així mateix, es pretén dur a terme una reestructuració del deute públic i una reforma en el repartiment dels recursos entre el Govern federal i el de les províncies, font permanent de conflictes en un Estat federal però, en molts casos, amb límits imprecisos en les seves funcions i obligacions, si no excessivament centralista.

Això implica una redefinició del paper de l'Estat, que amb les polítiques anteriors va perdre rellevància davant la dinàmica de les grans empreses. D'aquesta manera, alguns actors institucionals (com l'FMI) i empresarials (com les grans empreses privatitzades) esperen senyals favorables pel que fa a la seguretat jurídica de les inversions, fet que significa solucionar d'una vegada l'augment de

les tarifes dels serveis públics i la compensació als bancs per la devaluació de la moneda. Es sol·licita també les execucions als deutors hipotecaris. Però aquestes mesures tenen un impacte social i econòmic que duen a postergar decisions, però que, previsiblement, aniran en aquella direcció. En qualsevol cas, l'augment de les tarifes no podrà ser molt alt a causa de l'empobriment de gran part de la població i, per tant, serà un augment gradual. El sistema bancari patirà, segurament, una reforma profunda, ja que es considera excessiu per a una economia com l'actual.

En un país amb gairebé el 20% de la força laboral sense ocupació formal i amb la meitat de la població que viu a la pobresa, la creació de llocs de treball és una prioritat econòmica i social.

És per això que, considerant l'estat de la infraestructura del país, el nou president anuncia que un gran nombre d'obres públiques podran ser font de creació d'ocupació, juntament amb l'impuls de petites i mitjanes empreses, la presència de les quals a les economies regionals les fa més apreciables al mateix temps que el capital és nacional.

La reforma fiscal és també un altre dels objectius anunciats, en un país on l'evasió impositiva és tradicional, juntament amb la fuga de capital. Ara es pensa perseguir i jutjar els evasors a través de tribunals tributaris que, si funcionen, tindrien força feina. Al mateix temps que es produeixen les transformacions econòmiques, es defèn la necessitat de canvis culturals i morals que permetin recuperar els valors de justícia social, ja que sense tots aquests i el bon funcionament de les institucions, possiblement el conjunt de la població no aprofiti, una altra vegada, un nou auge del cicle econòmic.

Finalment, es pot dir que la crisi argentina ha posat en evidència, d'una banda, les grans equivocacions de les orientacions de determinades institucions internacionals com l'FMI, tant pel que fa a diagnòstics com a les polítiques recomanades i la seva incapacitat per actuar oportunament i, de l'altra, el que semblaria ser una constant en la història contemporània de l'Argentina: el fracàs, per visió i interessos, dels seus dirigents, en obstaculitzar, en termes generals (redistributius), el desenvolupament de l'economia i la societat d'un país de grans recursos econòmics i humans. ■